

Løft blikket, præst!

Om at tale frit fra prædikestolen

Når jeg har fri, tilbringer jeg næsten alle mine fridage i mit skønne hus i Sverige. Jeg svigter meget sjældent søndagsgudstjenesten. I mødet med Svenska Kyrkan har jeg oplevet, hvordan prædikanter dér ofte prædiker uden manuskript, dvs. uden at oplæse eller holde sig tæt til et medbragt manuskript. Denne prædikeform har både sine fordele og ulemper, som kunne være nogle nærmere overvejelser værd.

Således inspireret har jeg i de senere år forsøgt mig med manuskriptfrie prædikener, enten holdt fra prædikestolen uden anvendelse af en færdig, nedskrevet prædiken, men med en stikordsdisposition, eller på kirkegulvet uden hjælpemidler, først og fremmest i forbindelse med gudstjenester med barnedåb og høstgudstjenester med velkomst til de nye hold konfirmander og deres forældre. Denne form giver et særligt nærvær med menigheden, men byder også på nogle udfordringer og faldgruber.

I Sverige er det meget sjældent, at kirkens prædikestol bruges. Præsten taler på gulvet. Årsagen er, at svenske kirker ofte er meget større end vore egne. Der er meget stor fysisk afstand mellem præst og menighed. Hos os er det sjældent tilfældet, så derfor bør vi i hovedsagen bruge prædikestolen. Der kan komme lidt for meget entertainer over det andet. Det kræver også, at du ikke står med et papir i hånden. Det virker forkert i sammenhængen. På prædikestolen går det bedre med noter.

Det var mit ønske at arbejde videre med den frie prædikeform i teori og praksis, da den har grebet mig personligt. I mine studier var det tanken at inddrage erfaringer fra Svenska Kyrkan og sammenligne forholdene her med de danske ud fra en fornemmelse af, at man i Sverige arbejder meget med formen, mens man i Danmark arbejder mere med indholdet. Det ideelle må være, at man som prædikant oparbejder en rutine i den mere frie prædikeform, samtidigt med at der ikke slækkes på det indholdsmæssige. En prædiken bør i hvert fald aldrig være en oplæsning af et manuskript. En historisk undersøgelse viser da også, at de fleste præster før i tiden kunne deres prædiken udenad.

I mine studier var det meningen, at der skulle indgå teoretiske overvejelser om prædikenens væsen (læsning af nyere svensk og dansk homiletisk litteratur), en historisk gennemgang af prædikenens foredrag (den ”gejstlige talekunst”) samt ikke mindst inddragelse af de praktiske erfaringer på Pastorseminariet, FUV og Svenska Kyrkans Utbildningsinstitut.

Mine tre måneders studieorlov blev unægtelig noget anderledes en planlagt. Der kom en slem coronavirus i vejen. Gudstjenester blev aflyst, konfirmationer udsat. Fjorten dage inde i min orlov blev jeg kaldt hjem fra Sverige af min statsminister. Dog ikke personligt. I det svenske nåede jeg kun at deltage i to gudstjenester og tale med to præster samt en tidligere menighedsrådsformand.

Heller ikke andre danske præster, jeg havde sat på min liste, fik jeg at høre *live*. Men midt i elendigheden dukkede en ny mulighed op, nemlig gudstjenester på nettet. Det har været spændende at se, hvor forskelligt evangeliet udlægges. I de allerfleste tilfælde har præsten brugt manuskript, selv når prædikenen har været på under fire minutter. Man tænker på dengang, hvor man ikke måtte bruge manuskript (koncept, jf. gode, gamle Christian Bastholm), og hvor prædikenen helst skulle være en hel, stiv time! Befriende at opleve de ganske få præster, som taler frit, og som forstår at fremlægge deres anliggende på en nærværende og engageret måde.

Det slog mig i den sammenhæng, at måske burde præster lade sig videooptage med jævne mellemrum. Så ville vi nok opdage alle mulige unoder, som i tidens løb havde sneget sig ind i vor egen praksis, og som de færreste mennesker har vovet på påtale.

Først og fremmest fik jeg læst en mængde litteratur om emnet, selv om jeg hellere ville have mødt levende mennesker. Den homiletiske litteraturliste er næsten utømmelig. Der er skrevet langt mere på svensk end på dansk. Man kommer ikke uden om den nye amerikanske prædikenbølge, som alle, der i de sidste 30-40 år har arbejdet med prædikenen, har været påvirket af.

Hvis jeg skal nævne en enkelt bog uden for de nordiske sprog, kunne det være Joseph Webbs *Preaching Without Notes*, som på meget håndgribelig – og ja, *amerikansk* – vis giver mange nyttige tips. Hvis man er dygtig, kan man lære at holde en sammenhængende, dyb, vedkommende og levende prædiken på en halv time uden én eneste note. Så langt er jeg ikke selv nået. Det kræver masser af træning. Webb afsætter således hele to dage til memorering af manuskriptet.

Det er ikke min agt at springe ud som ivrig missionær for den manuskriptfrie prædiken som den eneste måde at holde prædiken på. Vi mennesker er forskellige. Vi præster er forskellige. Man skal ikke tage en bestemt metode på sig, fordi andre gør det. På prædikestolen skal man først og fremmest være sig selv. Men vanens magt er stort. Jeg tror, at det er godt for os alle at blive udfordret sig selv og prøve at gøre noget nyt, som oven i købet *virker*. I hvert fald forstår jeg ikke, at en dansk homiletiker (Asmussen) fraråder andre at gøre det, som han ikke selv kan. Det er godt at kende sine egne begrænsninger, men man skal da ikke afholde andre fra at prøve på at blive bedre.

Jeg vil meget gerne opfordre og inspirere kolleger til at vove at tage springet ud i den frie prædiken. Ikke fordi det er nemmere. Det er det på ingen måde. Tværtimod kræver det en langt grundigere forberedelse. Men fordi det er en mere givende form, både for præst og for menighed. For præsten betyder det, at man lægger sin arbejdsform om. Tidligere skrev jeg stort set altid min prædiken om fredagen, og så var den i princippet færdig og skulle så "bare" holdes om søndagen. I dag læser jeg teksten igennem mandag-tirsdag, og så får den lov til at rumle de kommende dage. Idéer kommer til. Nogle holder ikke, andre bliver stående. Efterhånden dukker der en disposition og nogle stikord frem, som bliver skrevet ned. Men i grunden bliver prædiken aldrig helt færdig. Heller ikke hos dem, der har hørt den. Så er målet jo nået: at den har sat sig hos tilhøreren og arbejder videre i hovedet resten af ugen. Menigheden fik noget med hjem – herligt!

At prædike er først og fremmest at tale med hjertet, uden at hjernen er sat på *stand by*. Menigheden skal fornemme, at præsten prædiker med autenticitet, at talen er ægte og også gerne udtrykker en kamp. Ikke mindst, at det talte ord lidenskabeligt henvender sig til den menneskelige eksistens. At prædiken handler om det levede liv, og at ordene først får rigtigt liv med righoldig anvendelse af billeder og eksempler. I den forbindelse vil jeg nævne en lille bog af den fornyligt afdøde præst, Charlotte Ellermann. Bogen hedder *Eksistentiel homiletik* og sætter ord på mine egne bestræbelser på at blive en bedre prædikant. At prædike mere livsnært, forståeligt og vedkommende for flere. Kort sagt: prædikekunsten er at mindske afstanden mellem evangeliet og tilhørerne.

I mange år har prædikemantraet været, at vi fik sagt det rigtige (dogmatikken). Måske skulle vi i fremtiden arbejde mere for, at vi får sagt det rigtigt (retorikken). Men de to ting er jo ikke modsætninger. Arbejdet med prædiken slutter for mit vedkommende ikke med min studieorlovs ophør. Det er først lige begyndt for alvor. Bare jeg havde haft modet til at prædike frit langt tidligere. Lad os alle blive bedre til at prædike, så folk ikke falder i søvn eller keder sig, men går fra kirke med en boblende fornemmelse af, at budskabet om Jesus Kristus stadigvæk og i allerhøjeste grad har relevans.